

Kur'an ve Sünnetin Dinlerarası Diyaloga Alet Edilmesi The Abuse of the Qur'an and Sunna for the Interreligious Dialogue

Prof.Dr. Mehmet BAYRAKDAR^a

^aAnkara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri
İslam Felsefesi Bölümü, ANKARA

Yazışma Adresi/Correspondence:
Prof.Dr. Mehmet BAYRAKDAR
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri
İslam Felsefesi Bölümü, ANKARA
bayrakdam@yahoo.com

ÖZET Dinlerarası diyalogun meşruluğunu göstermek için bir kısım Müslüman dinlerarası diyalogcuların bazı Kur'an ayatleri ve Hz. Peygamberin hadislerini nasıl yanlış kullandıklarını göstermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, sünnet, Hz. Muhammed, dinlerarası diyalog

ABSTRACT I have explained how some of the Muslim interreligious dialoguers have abused some of the Qur'anic verses and of the sayings of the Prophet Muhammed in order to justify the legitimacy of the interreligious dialogue.

Key Words: The Qur'an, the sayings of the Prophet, Muhammed, interreligious dialogue

Journal of Islamic Research 2007;20(3):301-308

Müslüman dinlerarası diyalogcular, diyalog için yaptıkları işlerin İslâm açısından meşru ve doğru olduğunu gösterme gayretiyle, sık sık Kur'an-ı Kerim ayetlerine ve Hz. Peygamber'in Sünnet'ine başvurmaktadırlar. Elbette bundan daha doğal bir şey olamaz; ancak onlar, ayetleri ve Hz. Peygamber'in kendi zamanında yaptığı bazı faaliyetleri ve söylediği sözleri diyalog için kullanırlarken hem yöntemsel hem de anlamsal hatalar ve yanlışlıklar yapmaktadırlar.

Hatalarının ve yanlışlıklarının sebepleri genel olarak birkaç noktada özetlenebilir.

Yöntemsel olarak: a) Ayetlerde ve Hadislerde seçmeci davranma; b) Kullanılan ayetlerin sebep-i nuzûl gibi vahyediliş gerekçelerine bakmama; aynı şekilde Hz. Peygamber'in yaptığı bir işin veya söylediği bir sözün vuradunu göz ardı etme.

Bilgisel olarak: Kur'an'da ve Sünnet'ten alınan kavramlara, zaman zaman harici anlamlar yükleme veya zaman zaman anlamlarını keyfi olarak eksiltme veya fazlaştırma.

Şimdi gerek yöntemsel ve gerekse bilgisel hatalarına örnekler göstererek, bilerek veya bilmeyerek Kur'an-ı Kerim'i ve Sünnet'i diyalog için nasıl alet ettiklerini ve çarpıttıklarını ortaya koymaya çalışacağız.

YÖNTEMSSEL HATALAR VE YANLIŞLAR

Kur'an-ı Kerim'de ve Sünnet'te bilindiği gibi, Hıristiyanlık ve Yahudilik hakkında olduğu kadar Hıristiyanlar ve Yahudiler hakkında oldukça çok sayıda ayet ve hadis vardır. Gerek Kur'an'da ve gerekse hadislerde öncelikli olarak Allah'ın Hz. Musa'ya ve Hz. İsa'ya vahiyettiği kitapları tahrif ettikleri ve onlar adına yanlış inançlar ihtas ettikleri anlatılır. İkinci olarak, Hıristiyanların ve Yahudilerin olumlu ve olumsuz davranışlarına işâret edilir. Netice olarak da, onlar İslâm'a davet edilir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Müslüman diyalogçular, konuyla ilgili Kur'an ayetlerine ve hadislere top-tan bakma yerine, parçacı ve seçmeci bir yaklaşımla, ayetlerin iniş ve hadislerin vurd sebeplerini de çoğu zaman dikkate almadan, Yahudiler ve Hıristiyanlar hakkındaki sadece olumlu olanları seçip, istedikleri gibi kullanıyorlar. Bu, tefsirci, hadisçi veya fıkıhçı bir âlim tarafından yapılıncı, meseleleri bilmeyen genel diyalogçu kitlenin yanlış yönlendirilmesine yol açıyor. Hatta daha da öte yazdıkları kitaplarda öyle ifâdelerle meseleyi ortaya koyuyorlar ki, sanki yaptıkları tarzdeki dinlerarası diyalogun Allah'ın ve Hz. Peygamber'in bir emriymiş! Örnek olarak D. Aydüz'ün kitabından şu arabaşlıkları zikredebiliriz: "Ehl-i Kitapta Diyalogu Emreden Ayetler"¹; "Diyalogu Emreden Diğer Ayetler"²

Hiç şüphesiz ne Allah, ne de Hz. Peygamber meşru bir neden olmadan Müslümanların, başka insanlarla veya din mensuplarıyla zıtlasmaların ve savaşmalarını emretmez; insanlığın sulhu ve selameti için var olan İslâm hakkı, adaleti ve iyiliği emreder; bu temel ilkeler temelinde Müslümanların, dini ve kültürü ne olursa olsun her millet veya toplumla ilişkiler kurmalarını yasaklamak şöyle dursun, onları teşvik eder. Bunda şüphe yoktur. İşte bu noktadan hareketle, Müslüman diyalogçuların hemen aklına "Ortak Kelime" ayeti gelir. (Âl-i İmrân: 64); sonra "Ehl-i Kitâb'la en güzel şekilde tartışın" ayeti gelir (Ankebut: 46); sonra da sırasıyla "Mubâhele" ayeti (Âl-i İmrân: 61) gelir, "Ehl-i Kitâb'ı Dost edinmeyin" ayetleri (Mâide: 51 ve Âl-i İmrân: 28) gelir. Ancak Ehl-i Kitâb'ın olumsuz yönlerini anlatan, onları tenkid eden ve Müslümanları onlara karşı uyarıyan bu son ayetler ve zikrettikleri diğer benzer ayetler "özel yorumlarla" diyalogu emreden ayetlere dönüştürülüyor.

Ancak, nasıl yorum yapacaklarını merak edip durduğum diğer bazı ayetler sınıfı vardır ki; -mubarekleri bunları fazla zikretmiyorlar- onlar da Ehl-i Kitâb ile ilgilidir. Örneğin: "Şüphesiz Meryem Oğlu Mesih, Allah'tır diyenler andolsun ki, kâfir olmuşlardır..." (Mâide:17);

"Ey Ehl-i Kitâb! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz bir çok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (küsurunuzu) da af edecektir. Allah'tan size bir nur ve apaçık bir Kitap geldi." (Mâide:15); "Andolsun Allah, için üçüncüsüdür diyenler kâfir olmuşlardır. Oysa Tek Tanrı'dan başka ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, onlardan kâfir kalanlara acı bir azap vardır." (Mâide: 73). Uzatmayalım benzer daha bir çok ayet vardır.

Haksızlık etmemek ve hem de merakımın giderildiğini göstermek için, Aydüz'ün kitabında Ehl-i Kitâb'ı olumsuz nitelikleriyle anlatan bu sınıf ayetlerin bazılarına "Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitâb'a Affedilen Belli Başlı Özellikler" alt başlığında sadece sure ismi ve ayet numarasını vererek işaret ettiğini söylemeliyiz.³ Ancak Aydüz, "Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitabın Hepsinin Bir Olmadığını Açıklaması" adlı hemen takip eden alt başlığın hemen başında bakınız ne diyor? "Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitâb'a yöneltilen bazı suçlamalar bulunmaktadır. Ancak bu suçlamaların onların hepsine yapılmadığı da bir gerçektir..."⁴ Aradığım yorumları buldum. Kur'an-ı Kerim bu ayetlerde Ehl-i Kitâb'ı suçluyor. Yani Allah'ın onlar hakkında söyledikleri doğru değil. Bu ne demek?

Aydüz, eğer bu söyledikleri bir surçu lisan değilse, bir önceki alt başlıkta işaret ettiği ayetlerde Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitâb'a yönelttiği olumsuz ifâdelerin ve eleştirilerin o kendi ifâdesiyle "belli başlı özelliklerin Kur'an-ı Kerim'in hâşâ, Ehl-i Kitâb'a karşı bir suçlaması olduğunu söylemiş oluyor.

Suçlama ne demektir? Aslında olmayan şeyleri varmış gibi görmek ve anlatmaktır. Yani başka bir ifâdeyle iftiradır. Allah hiç iftira atar mı?!

Aydüz'ün ifâdesini, iyi niyetle, bir surçu lisan olarak kabul ediyoruz. Aksi takdirde yukarıdaki ifâdesinden: "Kur'an Ehl-i Kitâb'ı eleştiriyor, olumsuzluklarını ifâde ediyor; ancak onlar anlatıldığı gibi değildir" diyerek, Ehl-i Kitâb'ı Kur'an'a rağmen temize çıkarmak olur.

Diyalog için Sünnet'in ve hadislerin kullanımında da aynı yönlemsel hatalar söz konusudur. Kur'an ayetlerinde olduğu gibi burada da seçmeci davranılarak Hz. Peygamber'in bazı sözleri ve devrinde yaptığı bazı olaylar ve Ehl-i Kitâb ile ilişkileri anlatılırken, diğer bazıları gündeme getirilmiyor.

Örneğin şu hadise Müslüman dilayogcuları eserlerinde hiç rastlamadım: "Câbir (ra.)'dan: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: Ehl-i Kitâb'a hiçbir şey sormayın. Onlar delalet içinde ola ola, asla size doğruyu göstermezler. Siz

eğer onlar bir şey sorarsanız, ya bâtılı tasdik etmek, ya hakkı yalanlamak mecburiyetinde kalabilirsiniz. Şu gerçeği aklınızdan çıkarmayınız: Eğer Musa aramızda yaşıyor olsaydı, vallahi sadece bana tâbi olurdu.”⁵

Konuyu fazla burada uzatmamak için sonuç olarak, Müslüman diyalogçular diyalogun meşruiyetini ve dayanacağını Kur'an'da ve Sünnet'te ararken, seçmeci davranarak yöntemsel hata yapıyorlar. Daha büyük bir yanlış da, bize göre bugün Hıristiyan dünyanın yönlendirmesiyle yaptıkları ve onların misyonerlik ve ekümenizm olarak tanımladıkları dinlerarası diyalogu sanki Kur'an'ın ve Sünnet'in bir emriymiş gibi temellendirmeye çalışmalarıdır.

İslâm'ın insanlara tanıdığı inanma veya inanma hürriyetini, insanlar arasındaki ırkı, dinî ve kültürel farklarını dikkate almadan, olması gereken sulh ve esenlik, hoşgörü ilkelerini vaaz etmesini bugünkü yapılan dinlerarası diyaloga indirgemek büyük bir hatadır. İslâm'ın Müslümanlardan güzel söz ve tatlı dille, bir etik ve estetik ilke olarak, başkalarıyla ilişkide ve sohbetle bulunmasını İslâmî tebliğin ve davetin istemesinin mantığı ve amacı dinlerarası diyalog değildir.

Kur'an'da Allah "Ey İnsanlar" şeklindeki hitabıyla bütün insanlara seslenmesi bir diyalog mu, yoksa onları hakka, hakikate, adalete, iyiliğe, kısacası İslâm'a davet midir?

BİLGİSEL HATALAR VE YANLIŞLIKLAR

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız yöntemsel hataları Müslüman dinlerarası diyalogçuları, dinlerarası diyalogu İslamileştirme çabalarında Kur'an'ı ve Sünnet'i çarpıtmalarına sevk etmiştir. Şimdi bunlardan örnekler vereyim.

KUR'ÂNÎ KAVRAMLARIN ÇARPITILMASI

Özellikle Ehl-i Kitâb ile ilgili Kur'an'da geçen bazı kavramları, ayetleri ve Peygamberler'in onlar hakkındaki sözleri ve onlarla kurduğu ilişkileri, dinlerarası diyalogun İslâmî bir emri olduğunu gösterme gayretine düşen Müslüman diyalogçular tarafından, başlangıçta anlattığımız şekilde keyfi yorumlarla anlam alanlarının dışına çıkartıldığını görüyoruz.⁶ Burada kısaca bunlara işaret edeceğiz.

(1) **Ehl-i Kitâb Kavramı:** Kur'an-ı Kerim'in sıklıkla kullandığı önemli bir kavram "Ehlu'l-Kitâb" kavramıdır. Şimdi de bu kavramı Müslüman dinlerarası diyalogçular sıklıkla kullanmaktadırlar; ancak çoğu zaman çarpıtarak.

Sözlük anlamı "Kitaplılar", "Kitap Halkı" veya "Kitap Sahipleri" olan Ehl-i kitâb, Kur'an'da 9 farklı surede 31 farklı ayette geçmektedir. Kavram olarak "Yahudiler ve Hıristiyanlar" demektir. Allah, Yahudileri ve Hıristiyanları aralarında var olan çeşitli aynı ve benzer özelliklerinden ötürü onları beraber bir ayette anlattığı zaman onlara "Ehlu'l-Kitâb" demiştir. Farklı özellikleriyle anlattığı zaman da onları "Yahudiler" ve/veya "Hıristiyanlar" diyerek ayrı ayrı anmıştır.

Dolayısıyla Ehl-i Kitâb kavramı, aşağıda kısaca ifade edeceğimiz gibi Yahudilere ve Hıristiyanlara tanınan sosyo-hukuki zimmet statüsünü ve cizye hukukunu ve buna bağlı olarak bir kısım sosyal imtiyazlarını belirtmenin ötesinde başka bir şey ifade etmez; yukarda işaret ettiğimiz nedenden ötürü, Yahudileri ve Hıristiyanları birlikte ifade etme formülü olarak sadece "Yahudiler ve Hıristiyanlar" demektir. Kavramdaki "Kitap"a vurgu, ne onların kitaplarının sahilğine ne de imanlarının doğruluğuna işaret eder. Kavram, Hıristiyanları ve Yahudileri, kendi dinî kimlikleriyle, diğer farklı inanç grupları arasında belirlemeye yöneliktir.

Ehl-i Kitâb kavramının geçtiği ayetler tahlil edildiğinde, daha önce de belirttiğimiz gibi⁷ Kur'an'ın indiği zamanki Arap toplumunda var olan farklı inançlara sahip insanları toplumsal (sosyolojik) ve hukuki statüleri ve hatta psikolojik özellikleri ve davranışları bakımından, Yahudileri ve Hıristiyanları ortak yönleriyle, onlardan ayırmak için kullanıldığını görüyoruz. Dolayısıyla Ehl-i Kitâb, imanî (kelâmî) bir kavram değil, sosyo-hukuki bir kavramdır. Çünkü gerek Kur'an-ı Kerim ve gerekse Hz. Peygamber diğer inanç grupları arasında Yahudilere ve Hıristiyanlara farklı hukuki ve toplumsal statü tanımıştır.

İmân noktayı nazarından Kur'an, Ehl-i Kitâb, yani Yahudiler ve Hıristiyanlar ile diğer dinî gruplar arasında hiç bir fark ve ayrıcalık tanımaz. Diğer putperestler veya inanç grupları gibi onların inancını da küfür ve şirk sayar; elbette onlardan Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i tasdik etmiş olan çok azı hâriç. Zaten bu çok azı Müslüman olmuştur ve öyle kabul edilmiştir.

İslâm kelâmcıları ve fıkıhçıları daha sonra Ehl-i Kitâb üzerine tartışmışlardır. Ehl-i Kitâb kavramı etrafında ortaya çıkan bu tartışmaların temel nedeni kelâmî değil sosyal ve hukukî idi. Hz. Peygamber'den sonra İslâm dünyası yeni bölgelere uzanınca, O'nun zamanında Mekke ve Medine bölgelerinde olmayan sâbifler, brahmanlar ve mecûsiler gibi farklı inançlı toplumlarla karşılaştı; bu dinlerin ilk ikisinin mensuplarının da ayrıca Kur'an'da Yahudiler ve Hıristiyanlarla beraberce

zikredilmesinden dolayı,⁸ sâbiilerin ve mecûsiler gibi benzer inanç gruplarının sosyal ve hukuki statülerini belirlemek gerekli görüldü. Yani tartışma, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitâb'a tanıdığı hakların onlara da tanınıp tanınmayacağı ve dolayısıyla onların da Ehl-i Kitâb'a dahil edilip edilmeyeceği tartışmasıydı.

Bilindiği gibi, kelamcılar ve fakihler arasında konuyla ilgili farklı görüşler vardır. Şâfiiler ve Hanbeliler sadece Hıristiyanları ve Yahudileri ehl-i kitab kabul etmişlerdir. Hanefilerden Ebû Hanife Mesûsiler ve Sâbiileri de ehl-i kitaptan sayarken, İmâmeyn, Sâbiileri ehl-i kitaptan saymamışlardır. Malikiler, Kureyş müşrikleri hariç hemen her din mensubunu ehl-i kitaptan saymıştır. İbn Hazm'da aynı şekilde mecûsiler ve sâbiileri ehl-i kitap kabul etmiştir. Hatta Brahmanları da ehl-i kitap sayan âlimler vardır. Ancak özellikle pratikte zimmet ve cizye söz konusu olunca, bilindiği gibi âlimlerin hemen hepsi onların da Ehl-i Kitâb sayılması yönünde görüşler serdetmişlerdir. Onların da Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi cizye ödemeleri karşılığında dini inançlarında hür bırakılmışlardır. Ancak çoğu fâkih Yahudilere ve Hıristiyanlarla Müslümanların ilişkilerini belirleyen bazı hakları onlara sınırlamışlardır. Örneğin Müslüman erkeklerin Yahudi veya Hıristiyan kadınlarla evlenmelerine izin verilmişken, mecûsi veya sâbiî kadınlarla evlilikleri caiz görmemişlerdir. İbn Hazm ise onlarla evliliğe de cevaz vermiştir. Neyse fıkıh bilgileriyle konumuzu uzatmayalım.

Bizim Ehl-i Kitab hakkında kelâmcıların ve fakihlerin yaptığı tartışmayı, böyle kısaca anlatmamızın ve onların Ehl-i Kitab kavramına Mecûsileri, Sâbiileri ve Brahmanları da dahil etmiş olduklarını zikretmemizin nedeni, bugünkü Müslüman dinlerarası diyalogcuların düşündüklerinin aksine, onların Hıristiyanlar ve Yahudiler Ehl-i Kitab'dır diyerek inanç ve iman noktayı nazarından onlarda bir ayrıcalık ve yakınlık görmediklerini anlatmak içindir. Onlar için bu açıdan Hıristiyanlarla söz gelimi Mecûsiler arasında hiçbir fark yoktur. Kur'an ve Sünnet'in onlarla ilgili olarak belirlediği bir hukuk düzeni ve adalet içerisinde Müslümanlar onlarla ve diğer din mensuplarıyla öteden beri beraber yaşamışlardır.

Bizim burada işaret etmek istediğimiz husus, diyalog adına Müslüman diyalogcuların bu Ehl-i kitâp kavramını kullanarak, İslâm ile Hıristiyanlık arasında ortak inançlar belirlemeye yönelmeleridir. Adata Hıristiyanları da tevhide inananlar olarak görmeye başlamalarıdır.

Zaman Gazetesi yazarlarından Ahmet Kurucan bakanız ne diyor: "... Müslümanlar teorik temellerden

uzaklaşarak karşı tarafı, Ehl-i Kitâp olmalarına rağmen kâfir diye adlandırmıştır. Bu yanlışlığı müdafaa edecek değilim."⁹

Teslisçi Hıristiyanlara kâfir diyen Müslümanlar değil ki, onların yanlışı müdafaa edilsin veya edilmesin. Allah söylüyor. Bunun cevabını Aydüz'den verelim: "Yahudi ve Hıristiyanları kınayan ve hatta onları inkarcı olmakla, müşrik olmakla suçlayan Kur'an-ı Kerim yine de bu fiilleri işleyen Yahudileri ve Hıristiyanları kitap ehlinden saymaktadır. Çünkü kitap ehlinden olmak bir kurtuluş değildir."¹⁰

Aydüz'ün söyledikleri bir cevaptır ama yine de sorunlu bir cevaptır. Çünkü Aydüz ikinci kez, Ehl-i Kitâb'ın inkarcı ve müşrik olmalarını, onlar hakkında Kur'an'ın bir suçlaması olduğunu söylerse, elbette Kurucan kendi açısından haklı olarak: Siz Yahudilere ve Hıristiyanlara kâfir diyorsunuz, onlar Ehl-i Kitap'tır diyebilecektir.

Kur'an'a göre Ehl-i Kitab kavramının sadece Hıristiyanların ve Yahudilerin tek bir kelimeyle ifade edilmesi olduğu anlaşılırsa, Ehl-i Kitab olmakla ehl-i küfr veya şirk olmanın bir çelişki veya tezat olmadığı kendiliğinden anlaşılır. Sıradan Müslümanların konuyu anlamada güçlüğü olabilir; ancak tefsir ulemasının ve genelde ilahiyatçıların meseleyi kavramamış olmaları gerçekten bir sorundur. Böyle bir sorunun varlığını söz gelimi B. Tatar'ın şu cümlelerinde görmek mümkündür: "Kur'an'ın, bir taraftan evrensellik iddiasında bulunması diğer taraftan Yahudiler ve Hıristiyanları Ehl-i Kitab olarak tanımlaması, yani bir taraftan kendi tevhid anlayışı doğrultusunda evrensel otoritesini ileri sürmesi diğer taraftan Tevrat ve İncil gibi metinlerin kısmi otoritesini kabul etmesi bir gerilime ve diyalektik düşüncenin oluşumuna yol açmaktadır.bu gerilim ve diyalektik düşünce Kur'an'ın evrensel perspektifi ile Tevrat ve İncil'in tarihsel perspektifleri arasında hem bir birlik (zira bu kitaplara iman bizzat Kur'an'da öngörülmektedir) hem de farklılık (çünkü bu kitapların tahrif edildiği yine Kur'an tarafından bildirilmektedir) tesis etmek zorundadır."¹¹

Görüldüğü gibi burada da Ehl-i Kitab kavramının tam olarak anlaşılmasından dolayı, Kur'an ile diğer kitaplar arasında sanki Kur'an'ın ortaya çıkardığı bir gerilimden, hatta bir çelişkinin olduğundan bahsediliyor. Allah, Kur'an'da Kitaplarına iman edilmesi inançsal bir ilkedir; bu ilke sadece Ehl-i Kitab'ın Tevrat'ı ve İncil'i ile de sınırlı değildir. Yani Müslümanlar Allah'ın Tevrat, İncil ve başka kitaplar gönderdiğine inanırlar. Bu, sorunlu olarak, yine Kur'an'ın nitelemesiyle tahrif edilmiş

bugünkü Tevrat ve İncil'e asli kitaplar olarak inanılması demek değildir. Kaldı ki, başta kelimacılar olmak üzere bütün müslüman bilginler Kur'an ile birlikte diğer kitapların nesh edilmiş olduğunu söylerler. Bu görüşün kaynağı hem Kur'an'da hem de Sünnet'te vardır. Kur'an, bir ifade türü olarak Yahudilere ve Hıristiyanlara Ehl-i Kitap demekle, Tatar'ın söylediği gibi onları kitaplarının ne kısmı ne de tam otoritesini kabul etmiş değildir. Yahudilerin ve Hıristiyanların Hz. Peygamber ile bazı tartışmaları bağlamında inen bazı ayetlerde Allah onların samimiyetlerini test etme babında "Elinizdeki kitaba bakınız" diyor. Bunu Tevrat ve İncil'in böyle belirli konularda doğruları olduğunu Kur'an'ın tasdik etmesi şeklinde anlasak da, bundan Kur'an'ın evrensel olması ile çelişkili veya gerilimli bir sorunun ortaya çıktığını söyleyemeyiz.

Burada işaret edilmesi gereken önemli bir nokta daha vardır. Bu da, Nisa 47., Maide 48., Yunus 37. ve Ahkaf 12. ayetlerinde Kur'an'ın, "sizinle olan" ve "elinizdeki" "önceki Kitap'ı "musaddıkan" ifadesiyle "tasdik edici" ve "doğrulamak" için indirildiğini anlatan ayetlerin doğru anlaşılmasıdır. Ayetlerde Kitap kelimesinin tekil kullanılması ve Ahkaf 12. ayette de doğrudan Hz. Musa'ya indirilen Kitap'tan bahsedilmesi nedeniyle Kur'an'ın bugünkü Tevrat ve İncil'i tasdik değil onların asıllarını tasdik ve doğrulamak için indirildiğini söylememiz gerekiyor. Ya da, denirse ki, Kitap ile bugünkü Tevrat ve İncil kastedilmiştir –bu bize göre zaten olamaz çünkü Hıristiyanları tek bir İncili yoktur- o zaman "musaddıkan" ibaresini tasdik etmek ve doğrulamak şeklinde değil, düzeltmek anlamına "doğrultmak" veya "doğrulamak" şeklinde anlamak ve tercüme etmek gerekir. Çünkü musaddıkan kelimesinin türediği S-D.K filinin 2. babından olan "saddaka" filinin anlamları içerisinde bizim işaret ettiğimiz doğrultmak, doğrulamak, kontrol etmek anlamları da vardır. Ayetleri böyle anlamazsak elbette hatalar yaparız.

Kaldı ki, bununla birlikte Tatar'ın kendi ifadesiyle "bu kitaplara iman Kur'an'da öngörülmektedir" sözüyle muhtemelen müracaatta bulunduğu Bakara 285. ayette geçen "Kutubihî" ifadesindeki "hî" zamiri Allah'a raci olduğundan "Allah'ın Kitapları", yani Allah'ın gönderdiği asli kitaplardır; yoksa o ve başkalarının zannettiği gibi eldeki Tevratlar ve İnciller değildir. Dolayısıyla Kur'an, ne Tevrat'ın ne de İncil'in otoritesini tanımış değildir.

Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, bugün Müslüman diyalogçular Ehl-i Kitâb kavramını, Kur'an'ın ve ulemâ'nın verdiği anlamının dışına çıkartarak, sanki

Hıristiyanlarla diyalog yapmada kavramı onlara imân konusunda da bir yakınlık sebebi olarak görmeye başlamışlardır. "Hepimiz aynı Allah'a inanıyoruz;" "Yollar farklı, fakat Allah Tek" gibi söylemler bunun işaretleridir. Eğer böyle olsaydı, Allah ve Resûlü, onların inancını küfür ve şirk olarak niteler miydi?

Hiç kimse, diyaloga diyalog olarak karşı değildir. Bizim karşı olduğumuz, Müslüman dinlerarası diyalogçuların diyalog tarzı ve diyalog olarak olmayacak şeyleri malzeme ve vasıta olarak kullanmalarındır. Mademki diyalogun meşruluğu için Kur'an'dan ve Sünnet'ten malzeme aranıyor da, niçin diyalogun şekli ve nasıl yapılması gerektiği konusunda Kur'an'a ve Sünnete bakılmıyor?

Kur'an'ın Ehl-i Kitâp'tan bahsettiği bazı ayetlerin nasıl başladığına bakarsak, diyalogun nasıl olması gerektiğini anlarız. Bu ayetlerden örneğin Ankebut 46'ya bakarsak, Allah güzel sözle ve uslupla "Ehl-i Kitâb" ile "Tücadilü" yani cedelleşin/diyalektikleşin, tartışın diyor. Çünkü diyalog diyalektiği gerektirir. Diyalogu bir yöntem olarak benimseyen filozoflarda, en meşhur örnek Eflatun'dur; onda diyalog diyalektikle beraberdir; diyalog diyalektiksiz olmaz. Yani diyalogun mantığı diyalektiktir. Kur'an'ın temel diyalog ilkesinden birisi de cedeldir, yani diyalektiktir.

Efendim, cedel olursa tartışma çıkar, anlaşma olmaz diyorlar, hem Müslüman hem de Hıristiyan diyalogçular. O halde neyin diyalogunu yapıyorsunuz? Kardeş olalım! Gelin barışalım! İnançsızlığa karşı birlik olalım! Olalım, buna kim karşı ki! Bunlarla dinler üzerinden müsbet bir diyalog yapılamaz. Müsbet diyalog için dinî emirleri ve yasakları gündeme getirin, adam öldürmek büyük günahdır deyin; ABD. Irak'tan çekilsin, çekilsin ki, hem onlardan hem Müslümanlardan insanlar ölmesin deyin!

(2) İbrahimî Dinler Kavramı: Kur'an'da ve Sünnet'te olmayan bir kavramdır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm arasında iman açısından bir yakınlığın olduğunu söylemek için uydurulan bu kavram da diyalogçular arasında sık sık kullanılan bir kavramdır. Kavramın güncelleştirilmesi L. Massignon'a aittir. İbrahimî din veya dinler her yönden yanlıştır; öncelikle bu kavram, Hz. İbrahim'i bir din tesisçisi gibi göstermektedir; oysa dini vaz eden Allah'tır; batılılar açısından bunun bir sakıncası olmayabilir, çünkü onlara göre bizim Peygamber olarak gördüğümüz kişiler din koyuculardır. Hatta bunun için onlar İslâm'a "Muhammed'in Dini" anlamında çoğu zaman "Muhammadanizm" derler.

İkincisi, her ne kadar Kur'an ve Hz. Peygamber bir taraftan, Kitâb-ı Mukaddes, diğer taraftan Hz. İbrahim'den bahseder ise de İslâm, Hz. İbrahim vasıtasıyla Hz. Musa sonrası Yahudilikle de ve Hz. İsa sonrası Hıristiyanlıkla özellikle akide açısından birleştirilemez. Çünkü L. Massignon'dan çok önce Yahudilerin ve Hıristiyanların Hz. Peygamber'e gelerek ortak ata olarak Hz. İbrahim'den bahsetmeleri üzerine şu iki ayet oldukça mânîdardır ve Müslüman dinlerarası diyalogçulara da bir cevaptır: "İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyandı; o ancak hanif ve Müslümandı; o müşriklerden de değildi"¹² "Ey Ehl-i Kitâb! İbrahim hakkında niçin tartışsınız? Halbuki Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Hiç akletmez misiniz?"¹³

Dinlerarası diyalogçular, akletmeden bu uydurma kavramı sık sık kullanıyorlar. Hz. Muhammed'in, Hz. İsa'nın ve Hz. Musa'nın, hem neseb hem de dinî ortak atasıdır. Yukarıdaki ayetlerde belirtildiği gibi Hıristiyanlığın ve Yahudiliğin, Hz. İbrahim ile ve dolayısıyla İslâm ile ne gibi bir ilgisi olabilir? Kur'an'ın dediği gibi, her konuda olduğu gibi bu konuda da akletmek gerekir.

(3) Ortak Kelime Kavramı: Müslüman dinlerarası diyalogçuların en çok kullandıkları Kur'ânî kavramlardan birisi de, Ortak Kelime (Kelimetün Sevâ'un) kavramıdır. En son olarak 138 Müslümanın imzasıyla Papa XVI. Benedikt'e gönderdikleri mektupta kullanmışlardır. Söz konusu kavram veya ifade Kur'an'da bir kere: "De ki: Ey Ehl-i Kitâb! Sizinle bizim aramızda eşit (ortak) bir kelimeye geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi şirk koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman: Bizim Müslüman olduğumuza şahitler olun, deyiniz"¹⁴ meâlindeki ayette geçmektedir.

Görüldüğü gibi ayet her yönden apaçıktır. Evvela Ortak Kelime'nin şıksız ve şerksiz olarak sadece Allah'a tapma olduğuna, yani Tevhid olduğunu açıklıyor. Sonra Ehl-i Kitâbı Tevhid'e davet ediniz diyor; yüz çevirdiklerinde biz Müslümanız deyiniz bırakınız diyor. Dolayısıyla ayet aynı zamanda olması gerekir doğru diyalogun hem temel konumunu hem de yöntemini belirtiyor.

Şüphesiz Müslüman dinlerarası diyalogçular bu ayeti ve Ortak Kelime kavramını kullanacaklardır; bu- na kimsenin bir söz söylemeye hakkı yoktur.

Ancak bizim itirazımız, Ortak Kelime'yi nasıl kullandıklarıyla ilgilidir. Müslüman dinlerarası diyalogçular bu kavramı kullanırken, sürekli olarak sanki Tevhid Teslis'e denk gibi kullanarak, Tevhid ile Teslisin ortaklığını

anlıyor veya anlatıyorlar. Bu konuyu "Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslâm" adlı makalede ele aldığımızdan burada daha fazla bir şey söylemeyeceğiz.

(b) Sünnetin Çarpıtılması

Şimdi de Müslüman dinlerarası diyalogçuların Sünnet çarpıtmalarını anlatmak için bazı örnekler vereyim.

Genel olarak, Müslüman diyalogçular Hz. Peygamber'i ve Sünnetini öyle tanıtıyorlar ki, Allah'ın şu ayette: "Ey Nebi! Biz seni muhakkak bir şahid, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik"¹⁵ meâlindeki ayetin anlamının zıddına sanki kendi yaptıkları diyalogun bir diyalogçusuymuş.

Müslüman dinlerarası diyalogçular, Hz. Peygamber'in Yahudiler ve Hıristiyanlarla görüşmesini, onlarla antlaşmalar imzalamasını, onların çeşitli heyetleri kabul etmesini, onlara heyetler göndermesini çeşitli dini siyasi liderler mektuplar göndermesini, hatta Medine Vesika'sını dinlerarası diyalog olarak değerlendirmektedirler.

Hz. Peygamber'in bütün bu sünnetiyle amacı, bugünkü gibi Müslüman diyalogçuların yaptıkları gibi bir diyalog değil, ya doğrudan İslâm'ı tebliğ ve davettir; ya da bir arada yaşamının gereği sulhu temin için karşılıklı sözleşmedir ki, bugünkü uluslar arası ilişkilere benzer bir ilişkidir. Hz. Peygamber bunları yaparken, Kur'an'ın insanlığa bahsettiği din ve vicdan hürriyeti, adalet ilkesi, insana verdiği değer, savaş ve sulh hukuku gibi en temel ilkeler çerçevesinde hareket etmiştir. Bütün bunlar belki gerçek diyalogla da olması gereken ilkelere. Ancak bugünkü Hıristiyan diyalogçular diyalog için bir taraftan barış derlerken, diğer taraftan misyonerlik ve ekümeniklik diyorlar. Barışı da, Hıristiyan kültürünün İslâm'ı alt etmesiyle tek gücün barışı olarak görüyorlar. Bunlar kendi kaynaklarından "Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik" adlı makalede anlattık.

Şimdi Hz. Peygamber'in Sünnet'inden diyalog için gösterilen uygulamalarından bir kaçını üzerinde örnek alarak duralım:

(1) Medine Vesikası: Bütün Müslüman dinlerarası diyalogçular Medine Vesikası'nı Hz. Peygamber'in yaptığı önemli bir diyalog örneği olarak anlarlar ve anlatırlar.

Hz. Peygamber'in Medineli Yahudiler ile yaptığı bu siyasi ve hukuki sözleşme, İbn İshak'ın nakline göre 55 maddeden oluşmaktadır. Biz bu maddeleri burada saymayacağız. Sadece Müslüman diyalogçulara şu soruları yönelteceğiz:

Bu maddelerin içerisinde:

Sizin Hıristiyanlara veya başka din mensuplarına dediğiniz gibi "Hepimiz aynı tek Allah'a inanıyoruz" gibi bir madde var mıdır?

"Hepimiz Hz. İbrahim dininiz" gibi bir ifade var mıdır?

"Yollar ayrı, Allah Tek" gibi bir madde var mıdır?

"Hz. Muhammed'ün Resullah"a gerek yok; "Lâ ilâhe illallah" yeter gibi bir ifade var mıdır?

(2) Hz.Peygamber'in Mektupları: Müslüman dinlerarası diyalogcular diyalog gerekçesi olarak Hz. Peygamber'in çeşitli dini ve siyasi kişilere yazdıkları mektupları da örnek olarak göstermektedirler. Bu mektuplardan bir ikisinin metnini örnek olarak aktaralım da, diyalogcular bugün Papalara yazdıkları kendi mektuplarıyla karşılaştırsınlar.

a) Hz.Peygamber'in Habeş Hükümdarı Necâşi'ye Mektubu

"Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla.

Allah'ın elçisi Muhammed'den Habeş hükümdarı Necâşi Asham'a.

Müslüman ol. Allah'a olan hamdimi sana iletirim. O meliktir, kuddustur, selâmdır, mü'mindir, muhey-mindir. İsa bin Meryem'in Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğuna şehadet ederim. Allah onu iffetli, temiz ve korunmuş Meryem'e ilkâ etmiş, o da böylece İsa'ya hamile kalmıştır. Allah onu, tıpkı Adem'i eli ve üflemesiyle yarattığı gibi ruhu ve üflemesiyle yaratmıştır.

Ben seni ortağı olmayan bir Allah'a O'na itaatte devamlı olmaya, bana uymaya ve bana gelene iman etmeye çağırıyorum. Çünkü ben Allah'ın elçisiyim.

Sana amca oğlum Ca'fer'i ve yanında bir bölük Müslümanı gönderdim. Geldiklerinde onları ağırla, ceberutluğu bırak. Ben seni ve ordunu Allah'a çağırıyorum. Ben tebliğ etmiş ve öğütlemiş bulunuyorum. Öğüdümü kabul et.

Selam hidayete tâbi olanlara."¹⁶

b) Necâşi'nin Hz.Peygamber'e Cevabı:

"Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla.

Allah'ın elçisi Muhammed'e Necâşi Ahsam bin Ebcer'den.

Sana kendinden başka ilah olmayan ve beni İslâm'a erİştiren Allah'ın selamını, rahmetini ve bereketini dilerim.

Bana İsa'nın durumundan söz ettiğin mektubun geldi ey Allah'ın elçisi. Göğün ve yerin Rabbine and olsun ki, İsa, senin anlattığından üzümler kadar fazla değildir; O senin dediğin gibidir. Bize gönderdiğini tanıdık. Amca oğlun ve arkadaşlarını ağırladık. Ben senin Allah'ın elçisi olduğuna inanarak ve tasdik ederek şehâdet ederim. Sana ve amca oğlun ile arkadaşlarına bey'at ettim. Onun ellerinde âlemlerin Rabbi Allah için Müslüman oldum.

Sana, oğlum Uriba bin Ahsam bin Ebcer'i gönderdim. Ben sadece kendime mâlikim. Eğer sana gelmemi istersen, gelirim ey Allah'ın elçisi! Ben söylediğinin hak olduğuna şehâdet ederim.

Selâm sana ey Allah'ın elçisi!"¹⁷

c) Hz.Peygamber'in Heraklit'e Mektubu

"Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla.

Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den Rum'un ulusu Herakl'e. Selâm hidayete tâbi olanlara...

Seni İslâm'a çağırıyorum. Müslüman ol, kurtul. Müslüman ol ki Allah sana ecrini iki defa versin. Yüz çevirirsen bütün halkının günahı senin boynunadır.

Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızdaki ortak kelimeye, yalnızca Allah'a tapmak, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, aramızda Allah'tan başka birbirimizi rabler edinmemek üzere gelin. Eğer yüz çevirirseniz "Tanıklık edin ki biz Müslümanız" deyin."¹⁸

d) Heraklit'in Hz.Peygamber'e Cevabı

"İsa'nın tebşir ettiği Allah'ın elçisi Ahmed'e Rum Hükümdarı Kayser'den.

Mektubun elçinle bana geldi. Senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederim. Seni elimizdeki İncil'de buluyoruz. Seni bize İsa bin Meryem müjdeledi. Ben Rum'u sana inanmaya çağurdum, kabul etmediler, şayet bana itaat etseydiler, onlar için iyi olurdu. Yanında olmayı, sana hizmet etmeyi ve ayaklarını yıkamayı isterdim."¹⁹

e) Hz. Peygamber'in Kıptı Lideri Mukavkıs'a Mektubu

"Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla...

Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den Kobt'un Büyüğü Mukavkıs'a.

Selâm hidayete tâbi olanlara.

Seni İslâm'a çağırıyorum. Müslüman ol, kurtul. Allah da sana ecrini iki kere versin. Eğer yüz çevirirsen, Kobt'un günahı senindir.

"Ey ehli kitap! Bizimle sizin aranızda ortak kelimeye, yalnızca Allah'a tapmak, O'na hiçbir ortak koş-

mamak ve Allah'tan başka birbirimizi rabler edinmek üzere, gelin. Yüz çevirirlerse, 'Bizim Müslüman olduğumuza tanıklık edin' deyin."

Mühür:

Allah

Rasul

Muhammed"²⁰

f) Hz.Peygamber'in Kisra'ya Mektubu

"Esirgeyen başıslayan Allah adıyla.

Allah'ın elçisi Muhammed'den Faris'in büyüğü Kisra'ya.

Selâm, hidayete tâbi olanlara, Allah'a ve Peygamber'ine iman edenlere, Allah'ı bir bilip ortağı olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edenlere olsun.

Seni Allah'ın davetine çağırıyorum. Ben diri olanı uyarmak ve kâfirlere azabın hak olması için, Allah'ın bütün insanlara gönderdiği elçisiyim. Müslüman ol, kurtul. Kabul etmezsen, mecusilerin günahı senindir."²¹

DİPNOTLAR

- ¹ Aydın (D.): Tarih Boyunca Dinlerarası Diyalog, İzmir, 2005, s. 45.
- ² Agy.: Age., s. 54.
- ³ Agy.: Age., s. 76-77.
- ⁴ Agy.: Age., s. 78.
- ⁵ Ahmed İbn Hanbel: Mûsned, 3/338; Bezzâr: Mûsned, İlim, 124; Ebû Ya'lâ: Mûsned, 4/102.
- ⁶ Bu bizim sedece şahsi görüşümüz de değildir; daha önce bazı yazarlar da bu konuya dikkat çekmişlerdir; örneğin bkz. Sezen (Y.): Dinlerarası Diyalog İhaneti, 2. baskı, İstanbul 2006, s.

- 51-98; Karabacak (M.): Dinlerarası Diyalog, İstanbul 2005, s. 102, 143-210.
- ⁷ Bayrakdar (M.): Bir Hıristiyan Dogması Teslis, Ankara, Ankara Okulu, 2007, s. 239-242.
- ⁸ Kur'an-ı Kerim: Bakara 62; Mâide, 69; Hac, 17.
- ⁹ Kurucan (A.): Zaman Gazetesi, 15 Mayıs 2004; bu alıntıyı Y.Sezen'in Dinlerarası Diyalog İhaneti (2.baskı, İstanbul 2006) s. 54'ten yaptık.
- ¹⁰ Aydın (D.): Age, s. 76.
- ¹¹ Tatar (B.): "Kelam'a Göre Dinlerin Durumu", *İslam ve Öteki*, ed. C. S. Yaran, İstanbul, 2001, s. 287-288.

- ¹² Kur'an-ı Kerim Âl-i İmrân, 67.
- ¹³ Kur'an-ı Kerim: Âl-i İmrân, 65.
- ¹⁴ Kur'an-ı Kerim: Âl-i İmrân, 64.
- ¹⁵ Kur'an-ı Kerim: Ahzâb, 45.
- ¹⁶ Hamidullah (M.): el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Çev.V.Akyüz, t.z., İstanbul, Kitabevi, s. 114-115.
- ¹⁷ Agy.:Age., s. 117-118.
- ¹⁸ Agy.: Age., s. 122. Mektubun son kısmı, Âl-i İmrân Suresinin 64. ayetidir.
- ¹⁹ Agy.: Age., s. 124.
- ²⁰ Agy.: Age., s. 152.
- ²¹ Agy.: Age., s. 156